

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ОРГАНИЗАЦИОНИХ НАУКА

Унети наслов тематске јединице која се обрађује

Радна недеља	Тематска целина		Циљ
4	Нумеричке методе за решавање нелинеарних једначина		Овладавање методама за решавање нелинеарних једначина
	Тематска јединица	Теореме о фиксној тачки	Студент ће бити упознат са теоремом о фиксној тачки и способан да је примени.
		Метода итерације	Студент ће бити способан да примени теореме о фиксној тачки на методу итерације, као и да методу итерације примени на решавање нелинеарних једначина.
		Њутн – Рафсонова метода	Студент ће бити упознат са Њутн – Рафсоновом методом и способан за њену примену на конкретаном проблему.

Унети наслов тематске јединице која се обрађује

Радна недеља	Тематска јединица	ЦИЉ УЧЕЊА
4	Теореме о фиксној тачки	Студент ће бити упознат са теоремом о фиксној тачки и способан да је примени.
4	Метода итерације	Студент ће бити способан да примени теореме о фиксној тачки на методу итерације, као и да методу итерације примени на решавање нелинеарних једначина.
4	Њутн – Рафсонова метода	Студент ће бити упознат са Њутн – Рафсоновом методом и способан за њену примену на конкретаном проблему.

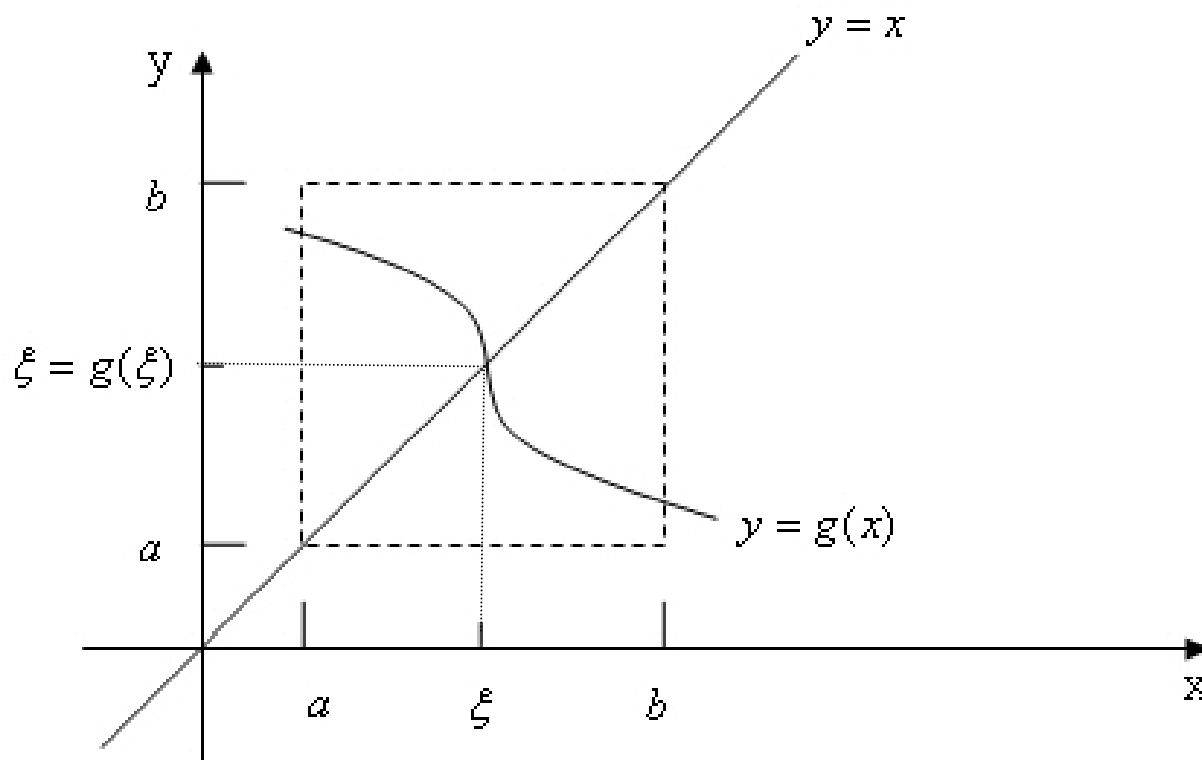
НАСТАВНИ МЕТОД:
Предавање

Teoreme o fiksnoj tački

Definicija 1: Neka $g : [a, b] \rightarrow [a, b]$. Kažemo da je x fiksna ili nepokretna tačka preslikavanja g ako je

$$x = g(x)$$

Teoreme o fiksnoj tački

Teorema 1 (Šauderova): Neka je $g : [a, b] \rightarrow [a, b]$ i neka je g neprekidno preslikavanje. Tada g ima bar jednu nepokretnu tačku.

Dokaz:

$$F(x) = x - g(x)$$

Ako je $a = g(a)$ ili $b = g(b)$ onda je a , odnosno b nepokretna tačka.

U protivnom je $a < g(a)$ i $b > g(b)$, pa je

$$F(a) = a - g(a) < 0$$

$$F(b) = b - g(b) > 0.$$

Obzirom da je F neprekidna funkcija, postoji $\xi \in (a, b)$ takvo da je $F(\xi) = 0$ tj. $\xi = g(\xi)$.

Teoreme o fiksnoj tački; Metoda iteracije

Teorema 2: Neka je $g : [a, b] \rightarrow [a, b]$ diferencijabilna funkcija za koju postoji $L \in [0, 1)$ tako da je

$$(\forall x \in [a, b]) |g'(x)| \leq L < 1.$$

Tada g ima tačno jednu nepokretnu tačku.

Dokaz:

Funkcija g je neprekidna (jer je diferencijabilna) pa ima bar jednu nepokretnu tačku. Dokažimo da funkcija ne može imati dve nepokretne tačke. Ako pretpostavimo da g ima dve nepokretne tačke, x_1 i x_2 , bilo bi

$$|x_1 - x_2| = |g(x_1) - g(x_2)| = |g'(c)(x_1 - x_2)| \leq L|x_1 - x_2| < |x_1 - x_2|.$$

(Kontradikcija!)

METODA ITERACIJE

Jednačina

$$f(x) = 0$$

se na $[a, b]$ zamenjuje ekvivalentnom

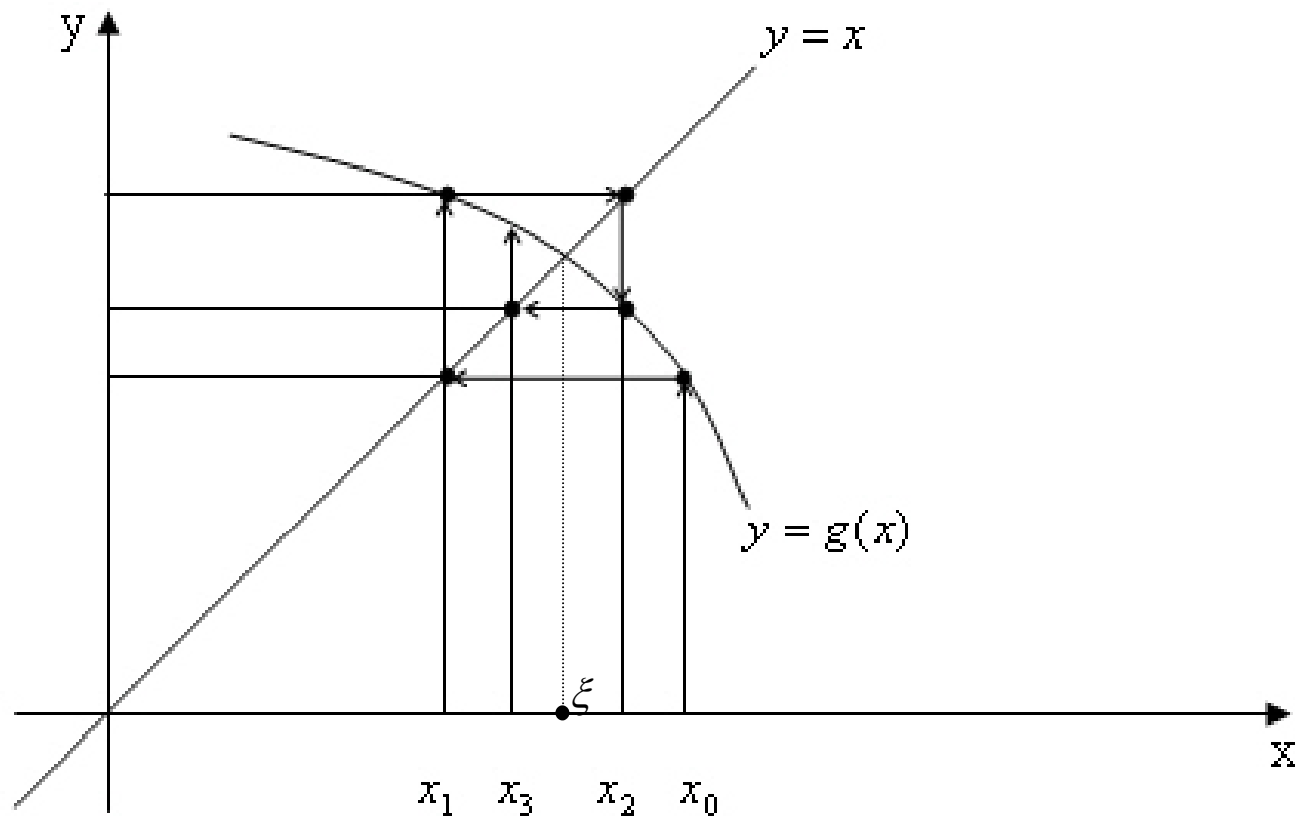
$$x = g(x).$$

Metoda iteracije

Generiše se niz $\{x_n\}$:

$$x_0 \in [a, b], \quad x_n = g(x_{n-1}), \quad n \in \mathbb{N}$$

Metoda iteracije

Teorema 3 (dovoljni uslovi konvergencije metode iteracije):

Neka diferencijabilna funkcija $g : [a, b] \rightarrow [a, b]$ zadovoljava uslov

$$(\exists L \in [0, 1))(\forall x \in [a, b]) |g'(x)| \leq L < 1.$$

Tada niz $\{x_n\}$ konvergira ka fiksnoj tački ξ funkcije g i za svaki prirodan broj n važi ocena

$$|x_n - \xi| \leq \frac{L^n}{1 - L} |x_1 - x_0|.$$

Dokaz: Važi

$$\begin{aligned} |x_n - \xi| &= |g(x_{n-1}) - g(\xi)| = |g'(c_n)(\xi - x_{n-1})| \leq L |x_{n-1} - \xi| \leq \\ &\dots \leq L^2 |x_{n-2} - \xi| \leq \dots \end{aligned}$$

Posle n koraka dobija se

$$|x_n - \xi| \leq L^n |x_0 - \xi| \rightarrow 0, \quad n \rightarrow \infty,$$

pa je

$$\lim_{n \rightarrow \infty} x_n = \xi.$$

Metoda iteracije

Iz

$$|x_0 - \xi| \leq |x_0 - x_1| + |x_1 - \xi| \leq |x_0 - x_1| + L|x_0 - \xi|$$

sledi

$$|x_0 - \xi| \leq \frac{1}{1-L} |x_0 - x_1|,$$

pa je

$$|x_n - \xi| \leq \frac{L^n}{1-L} |x_1 - x_0|.$$

Napomena:

Ocena greške može se dobiti iz poslednje dve iteracije. Iz

$$\begin{aligned} |x_{n+1} - \xi| &= |g(x_n) - g(\xi)| = |g'(c_n)(x_n - \xi)| \leq L|x_n - \xi| = \\ &= L|x_n - x_{n+1} + x_{n+1} - \xi| \leq L(|x_{n+1} - x_n| + |x_{n+1} - \xi|) \end{aligned}$$

sledi

$$|x_{n+1} - \xi| \leq \frac{L}{1-L} |x_{n+1} - x_n|.$$

specijalno za $0 \leq L \leq 0.5$ je

$$|x_{n+1} - \xi| \leq |x_{n+1} - x_n|.$$

Teorema 4 (dovoljan uslov lokalne konvergencije):

Neka je ξ fiksna tačka funkcije $g : [a, b] \rightarrow [a, b]$ i neka je $g'(x)$ neprekidna u otvorenom intervalu koji sadrži ξ . Ako je $|g'(\xi)| < 1$, onda postoji $\varepsilon > 0$ tako da niz definisan sa

$$x_0 \in (\xi - \varepsilon, \xi + \varepsilon), \quad x_n = g(x_{n-1}), \quad n \in \mathbb{N}$$

konvergira nepokretnoj tački funkcije g .

Dokaz:

Neka $L \in (|g'(\xi)|, 1)$. Tada postoji $\varepsilon > 0$ tako da je

$$(\forall x \in [\xi - \varepsilon, \xi + \varepsilon]) |g'(x)| \leq L < 1,$$

zbog neprekidnosti $g'(x)$ na $[a, b]$.

Funkcija g preslikava segment $[\xi - \varepsilon, \xi + \varepsilon]$ na samog sebe:

$$|g(x) - \xi| = |g(x) - g(\xi)| = |g'(c)(x - \xi)| \leq L|x - \xi| \leq L\varepsilon < \varepsilon$$

Njutn – Rafsonova metoda

NJUTN – RAFSONOVA METODA (METODA TANGENTI)

$$f(x) = 0 \Leftrightarrow x = g(x)$$

$$g(x) = x + h(x)f(x)$$

$$g'(x) = 1 + h'(x)f(x) + h(x)f'(x)$$

$$g'(\xi) = 1 + h(\xi)f'(\xi) = 0 \Rightarrow h(\xi) = -\frac{1}{f'(\xi)}, h(x) = -\frac{1}{f(x)}$$

$$g(x) = x - \frac{f(x)}{f'(x)}$$

$$x_{n+1} = x_n - \frac{f(x_n)}{f'(x_n)}, \quad (n = 0, 1, \dots); \quad x_0 \in [a, b] \quad (1)$$

Teorema (o lokalnoj konvergenciji): Neka je $f''(x)$ neprekidna funkcija i $f'(x) \neq 0$ u nekom otvorenom intervalu koji sadrži ξ gde je $f(\xi) = 0$.

Tada postoji $\varepsilon > 0$ tako da niz definisan sa (1) konvergira ka ξ ako je $|x_0 - \xi| < \varepsilon$.

Njutn – Rafsonova metoda

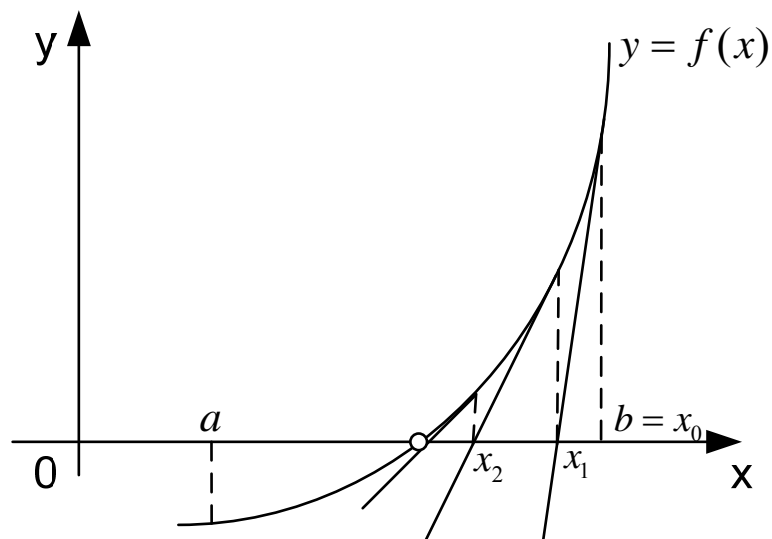
Dokaz:

$$g'(x) = 1 - \frac{(f'(x))^2 - f(x)f''(x)}{(f'(x))^2} = \frac{f(x)f''(x)}{(f'(x))^2}$$

Obzirom da je $g'(\xi) = 0$ i g' neprekidna funkcija, postoji $\varepsilon > 0$ i L , $0 < L < 1$ i takvo da je $|g'(x)| \leq L < 1$, $(\forall x \in (\xi - \varepsilon, \xi + \varepsilon))$.

Na osnovu Teoreme 3 sledi da je $\lim_{n \rightarrow \infty} x_n = \xi$.

Geometrijska interpretacija:

Njutn – Rafsonova metoda

Teorema (o izboru početne aproksimacije): Neka je $f : [a, b] \rightarrow \mathbf{R}$ dva puta neprekidno diferencijabilna i neka je $f(a)f(b) < 0$. Ako su f' i f'' stalnog znaka na $[a, b]$ i $x_0 \in [a, b]$:

onda niz

$$x_{n+1} = x_n - \frac{f(x_n)}{f'(x_n)}, \quad (n = 0, 1, \dots) \quad (1)$$

konvergira rešenju ξ jednačine $f(x) = 0$.

Dokaz: Pretpostavimo da je $f(a) < 0$, $f(b) > 0$; $f'(x) > 0$, $f''(x) > 0$, $x \in [a, b]$

Niz $\{x_n\}$ je ograničen odozdo sa ξ :

1° $n=0$: $x_0 > \xi$ jer je $f(x_0) > 0$ i f je monotonno rastuća

2° pretpostavka: $x_k > \xi$ (za neko k)

$$3^\circ \quad f(\xi) = f(x_k + (\xi - x_k)) = f(x_k) + \frac{f'(x_k)}{1!}(\xi - x_k) + \frac{f''(\theta_k)}{2!}(\xi - x_k)^2$$

Obzirom da je $f(\xi) = 0$ i $\frac{f''(\theta_k)}{2!}(\xi - x_k)^2 > 0$ sledi da je

$$f(x_k) + \frac{f'(x_k)}{1!}(\xi - x_k) < 0,$$

Njutn – Rafsonova metoda

odnosno

$$\xi < x_k - \frac{f(x_k)}{f'(x_k)} = x_{k+1}$$

(Kraj dela dokaza mat. indukcijom)

Niz $\{x_n\}$ je monotonno opadajući:

$$x_{n+1} - x_n = -\frac{f(x_n)}{f'(x_n)} < 0,$$

pa postoji $\lim_{n \rightarrow \infty} x_n = c \geq \xi$.

Ako u (1) pređemo na graničnu vrednost kad $n \rightarrow \infty$, dobijamo

$$c = c - \frac{f(c)}{f'(c)},$$

odnosno $f(c) = 0 \Rightarrow c = \xi$ jer je ξ jedinstven koren jednačine na intervalu (a, b)

Njutn – Rafsonova metoda

Teorema (o oceni greške): Ako je $f : [a, b] \rightarrow \mathbf{R}$ dva puta neprekidno diferencijabilna funkcija, onda je

$$|x_n - \xi| \leq \frac{M_2}{2m_1} |x_n - x_{n-1}|^2$$

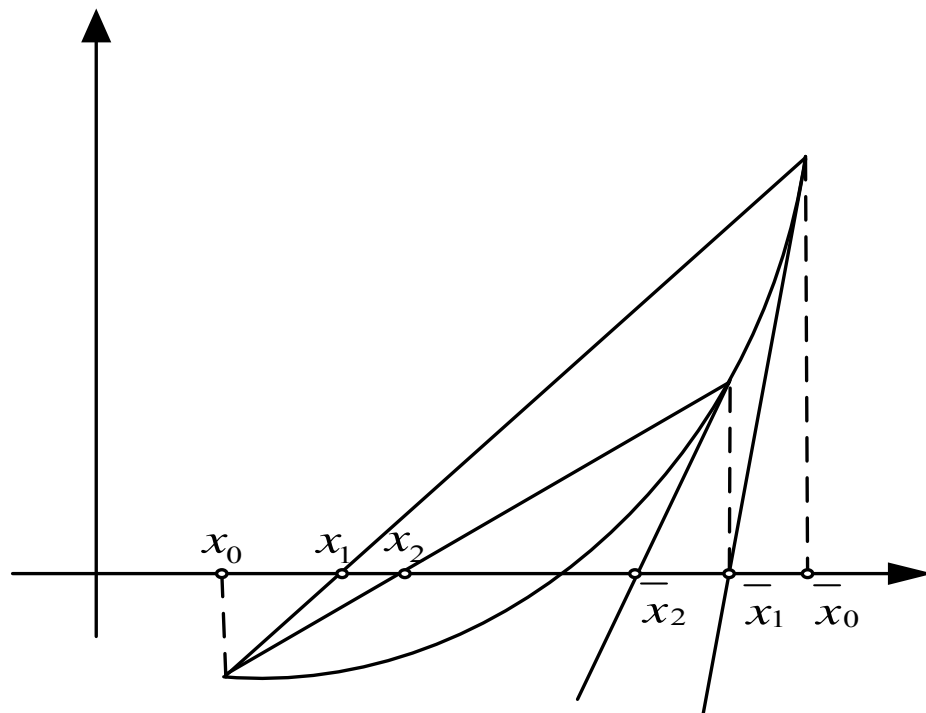
Dokaz:

$$\begin{aligned} f(x_n) &= f(x_{n-1} + (x_n - x_{n-1})) = f(x_{n-1}) + f'(x_{n-1})(x_n - x_{n-1}) + \frac{f''(c)}{2}(x_n - x_{n-1})^2 = \\ &= f(x_{n-1}) - \frac{f(x_{n-1})}{x_n - x_{n-1}}(x_n - x_{n-1}) + \frac{f''(c)}{2}(x_n - x_{n-1})^2 = \frac{f''(c)}{2}(x_n - x_{n-1})^2 \end{aligned}$$

$$|x_n - \xi| \leq \frac{|f(x_n)|}{m_1} = \frac{|f''(c)|}{2m_1} |x_n - x_{n-1}|^2 \leq \frac{M_2}{2m_1} |x_n - x_{n-1}|^2.$$

Konvergencija metode je kvadratna.

KOMBINOVANA METODA

$$\bar{x}_{n+1} = \bar{x}_n - \frac{f(\bar{x}_n)}{f'(\bar{x}_n)}$$

$$x_{n+1} = x_n - \frac{\bar{x}_n - x_n}{f(\bar{x}_n) - f(x_n)} f(x_n), \quad (n=0, 1, \dots)$$

$$\xi \approx x_n^* = \frac{\bar{x}_n + x_n}{2}$$

ПИТАЊА:

1. Формулисати и доказати Шаудерову теорему о егзистенцији фиксне тачке.
2. Формулисати и доказати теорему о јединствености фиксне тачке.
3. Којим поступком се решавање једначине $f(x)=0$ своди на одређивање фиксне тачке?
4. Објаснити идеју методе итерације.
5. Формулисати и доказати теорему о довољном услову конвергенције методе итерације.
6. Објаснити идеју Њутн – Рафсонове методе.
7. Формулисати и доказати теорему о локалној конвергенцији Њутн – Рафсонове методе.
8. Навести главне елементе доказа теореме о избору почетне апроксимације.
9. Извести оцену грешке Њутн – Рафсонове методе.
10. Које две методе користи комбинована метода. Како?

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ОРГАНИЗАЦИОНИХ НАУКА